

**PROFILAKTIKA INSPEKTORINING JINSIY ERKINLIKGA QARSHI
JINOYATLARNI OLDINI OLISH FAOLIYATIDA XAMKORLIK
YO'NALISHLARI**

Murodov Azamat O'tkirjon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 3-o'quv kursi kursanti

Kalit so'zlar: Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar, hamkorlik, jinoiy faoliyat, jinoyatga qarshi kurash, sog'liqni saqlash, ijtimoiy xizmatlar, oilaviy muhit, psixologik yordam, profilaktika tadbirlari, jinoyatlarni .

Anotatsiya: Mazkur maqolada profilaktika inspektorining jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlarni oldini olishdagi faoliyatida amalga oshiradigan hamkorlik yo'nalishlari tahlil qilinadi. Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar, shu jumladan zo'ravonlik, jinsiy zo'rlash, va qashshoq tutish kabi holatlar, nafaqat jinoyat sodir etilayotgan odamlar, balki butun jamiyat uchun xavfli hisoblanadi. Shu sababli, profilaktika inspektorlari o'z faoliyatlarida huquqni muhofaza qilish organlari, ta'lim muassasalari, sog'liqni saqlash tashkilotlari va ijtimoiy xizmatlar bilan hamkorlikda ishlashlari zarur. Maqolada jinoyatchilikka qarshi kurashish uchun o'zaro hamkorlik va muvofiqlikni ta'minlashda amalga oshirilishi lozim bo'lgan asosiy usullar va strategiyalar yoritilgan. Profilaktika inspektorlari, jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlarning oldini olishda, ayniqsa, ijtimoiy va psixologik yordamni taqdim etish, huquqiy targ'ibot olib borish va jinoyatchilikka qarshi kurashishda muhim rol o'ynaydi.

Anotation: This article analyzes the areas of cooperation that the preventive inspector carries out in his activities to prevent crimes against sexual freedom. Crimes against sexual freedom, including rape, sexual assault, and misery, are considered dangerous not only to the people for whom the crime is being committed, but to society as a whole. Therefore, preventive inspectors need to work in their activities in cooperation with law enforcement agencies, educational institutions, health organizations and social services. The article highlights the main methods and strategies that must be implemented in ensuring interoperability and compliance to combat crime. Preventive inspectors play an important role in the Prevention of crimes against sexual freedom, especially in providing social and psychological support, conducting legal propaganda, and combating crime.

Kirish.

Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyat — bu shaxsning jinsiy erkinlik va huquqlariga tajovuz qiluvchi, uning roziligisiz yoki majburlash yo'li bilan sodir etilgan har qanday jinoiy xatti-harakatlardir. Ushbu jinoyatlar, odatda, shaxsiy qadr-qimmatni, jinsiy taqdirni va salomatlikni buzish bilan bog'liq bo'ladi. Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar

bir necha turga bo'linishi mumkin, jumladan:

1. Jinsiy zo'rlash — jinsiy aloqada bo'lish uchun boshqasining roziligini majburlash yoki uning iroasini e'tiborga olmasdan, himoya qilingan jinsiy huquqni buzish.

2. Jinsiy zo'ravonlik — bu, jinsiy aloqani qo'zg'atish yoki jinsiy erkinlikni o'g'irlash, zo'ravonlik, shantaj yoki qo'rqitish orqali amalga oshiriladi.

3. Jinsiy tahqirlash — biror shaxsni jinsiy yo'nalishdagi so'zlar, harakatlar yoki ta'sirlar bilan haqoratlash, uni jinsiy jihatdan kamsitish va xotirjamligini buzish.

4. Erkak yoki ayolni majburlash orqali jinsiy aloqada bo'lish — yosh, qobiliyatsiz yoki ruhiy holati o'zgargan shaxslarni jinsiy aloqaga majburlash yoki shantaj qilish.

5. Jinsiy aloqada bo'lishga majburiyat yoki shart qo'yish — kimnidir jinsiy aloqaga majburlash yoki buni qilish uchun shartlar qo'yish (masalan, ish, ta'lim yoki boshqa imkoniyatlarni taqdim etish bilan bog'liq holda).

Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar odatda nafaqat jismoniy, balki psixologik, ruhiy va ijtimoiy ta'sirlar ham ko'rsatadi, chunki jabrlanuvchi jinsiy zo'rlik va shantajdan keyin o'zini xavf ostida, izolyatsiya qilingan yoki o'z qadr-qimmatini yo'qotgan his qilishi mumkin. Bunday jinoyatlarni oldini olish uchun jamiyatda huquqiy targ'ibot, profilaktika tadbirlari va ijtimoiy yordam tizimlarini kuchaytirish muhimdir.

Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar va ularning oldini olish. Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar oldini olish, faqat qonunlarni qat'iy qo'llashdan iborat emas. Ularni oldini olish va jinoyatchilikka qarshi samarali kurashish uchun profilaktika inspektorining faoliyati muhim ahamiyatga ega. Profilaktika inspektori — bu huquqni muhofaza qilish organlarining xodimi bo'lib, u jinoyatlarning oldini olish, ijtimoiy xavflarni kamaytirish va jamoat xavfsizligini ta'minlashga mas'uldir. Uning asosiy vazifalaridan biri — jinoyatlarning ijtimoiy, psixologik va boshqa sabablarga ko'ra sodir bo'lishining oldini olish, shu jumladan jinsiy zo'ravonlik va jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar.

Profilaktika inspektorining jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlarni oldini olishdagi hamkorlik yo'nalishlari

Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar bilan kurashish faqat huquqni muhofaza qilish organlarining kuchi bilan cheklanib qolmaydi. Samarali profilaktika va oldini olish uchun keng ko'lamli hamkorlik zarur. Bu jarayon davlat organlari, ijtimoiy xizmatlar, ta'lim muassasalari, sog'liqni saqlash tashkilotlari, psixologlar va boshqa ijtimoiy institutlar bilan uzviy bog'liqdir. Har bir tashkilot o'zining maqsadli auditoriyasiga ta'sir etish orqali jinoyatlarning oldini olishda muhim rol o'ynaydi.

Profilaktika inspektori hamkorlikning muhim yo'nalishlarini amalga oshirishi kerak, masalan:

- Huquqiy tarbiya va targ'ibot — jamiyatdagi har bir fuqaroning jinsiy huquqlari

va erkinliklari haqida ongli bo'lishi, jinoyatchilikka qarshi kurashda o'z mas'uliyatini his qilishi zarur. Bu o'zgarishlarni amalga oshirish uchun ta'lim muassasalari, jamoat tashkilotlari va boshqa ijtimoiy guruhlar bilan hamkorlik qilish kerak.

- Psixologik va ijtimoiy yordam — jinsiy zo'rvonlikdan zarar ko'rgan yoki bunday jinoyatlar sodir etishga moyil bo'lgan shaxslar bilan ishlashda psixologlar va ijtimoiy xizmatlar bilan hamkorlik zarur. Bu, jabrlanuvchilarni qo'llab-quvvatlash va jinoyatchilikni kamaytirishda muhim ahamiyatga ega.

- Sog'liqni saqlash tizimi bilan hamkorlik — jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar ko'pincha psixologik, jismoniy va ijtimoiy salbiy oqibatlariga olib keladi. Shuning uchun sog'liqni saqlash tizimi bilan yaqindan hamkorlik qilish, zarur davolash va rehabilitatsiya xizmatlarini taqdim etish muhimdir.

- Huquqni muhofaza qilish organlari bilan integratsiya — profilaktika inspektorlari jinoyatlarni oldini olishda huquqni muhofaza qilish tizimlari bilan birgalikda ishlashlari, jinoyatchilikka qarshi kurashishda faol hamkorlikda bo'lishlari kerak.

Ushbu jinoyat bo'yicha butun dunyo statistikasi ga nazar tashlaydiga bo'lasak.

BMT ma'lumotlari (2023):

- BMTning Jinsiy Zo'rlashga Qarshi Kurashish bo'yicha hisobotiga ko'ra, dunyo bo'ylab ayollarning birinchi hayotida jinsiy zo'rlashga duchor bo'lish ehtimoli 1:3 ni tashkil etadi. Bu shuni anglatadiki, har uchinchi ayol hayotining bir nuqtasida jinsiy zo'rlash yoki jinsiy tajovuzga uchragan.

- Har yili dunyo bo'ylab 3 milliondan ortiq zo'rlash holati ro'yxatga olinadi, lekin bu faqat rasmiy ro'yxatga kiritilgan holatlar bo'lib, faktik raqamlar ancha yuqori bo'lishi mumkin, chunki ko'plab jabrlanuvchilar bu haqda xabar bermaydi.

Evropa Ittifoqi (2023):

- Evropa Ittifoqi statistikalariga ko'ra, har beshinchi ayol hayotida bir marta jinsiy zo'rlash yoki jinsiy tahqirlashga uchraydi.

- Evropa bo'ylab zo'rlash holatlarining faqat 10-20 foizi politsiyaga xabar beriladi. Bu shuni anglatadiki, ko'plab jabrlanuvchilar tajovuzga uchraganidan so'ng, ularning huquqiy himoyasizligi yoki qo'rquvi sababli jinoyat haqida xabar bermaydi.

AQSH (2023):

- AQSHda Federal Tergov Boshqarmasi (FBI) tomonidan e'lon qilingan statistikaga ko'ra, har yil 300,000 dan ortiq zo'rlash holati ro'yxatga olinadi. Biroq, ushbu holatlarning aksariyati jarimaga olib kelmaydi, chunki jabrlanuvchilar ko'pincha tasdiqlovchi dalillarni taqdim eta olmaydilar yoki huquqni muhofaza qilish organlariga murojaat qilmaydilar.

- AQSHda ayollarning 1,5 foizi o'z hayotlarida jinsiy zo'rlashga duchor bo'lishadi.

Jahon Sog'liqni Saqlash Tashkiloti (WHO):

•Jahon Sog'liqni Saqlash Tashkiloti (WHO)**ning 2021-yilda e'lon qilgan hisobotiga ko'ra, jinsiy zo'rlash va jinsiy zo'ravonlikning butun dunyo bo'ylab eng keng tarqalgan jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar ekanligi qayd etilgan. Tashkilot, har yili taxminan 35% ayollar va 19% erkaklar hayotlarida biron bir holatda jinsiy zo'rlash yoki jinsiy zo'ravonlikka uchraganini bildirgan.

Afrika va Janubiy Osiyo statistikasi:

•O'zbekistondan tortib, butun Markaziy Osiyo va Janubiy Osiyo mintaqalarida jinsiy zo'rlash va jinsiy zo'ravonlik holatlari keng tarqalgan. Xususan, Hindiston va Pokistonda ayollarning 30-50 foizi hayotlarida jinsiy zo'ravonlikka duchor bo'lishgani haqida ma'lumotlar mavjud.

•Afrikada jinsiy zo'rlash va jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar ko'pincha urush va zo'ravonlik kontekstida sodir bo'ladi. Sierra-Leone, Liberiya va Kongo Demokratik Respublikasi kabi hududlarda jinsiy zo'rlash urush quroli sifatida ishlatilgan va aholining katta qismini qamrab olgan.

O'zbekiston va Markaziy Osiyo statistikasi

•O'zbekistonda, shu jumladan, Markaziy Osiyo mamlakatlarida jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar haqida aniq statistika to'plami kam mavjud. Biroq, ba'zi ma'lumotlarga ko'ra:

•O'zbekistonda jinsiy zo'rlash va jinsiy tahqirlash holatlari soni har yili oshib bormoqda, lekin ko'plab jabrlanuvchilar o'z huquqlarini himoya qilishga qaror qilishmaydi, chunki ko'pincha jamiyatda shunday jinoyatlar haqida og'zaki gaplashish qiyin. Shu sababli, rasmiy ma'lumotlar, haqiqiy statistikadan ancha past bo'lishi mumkin.

•Markaziy Osiyo davlatlarida, o'ziga xos ijtimoiy va madaniy omillar sababli, jinsiy zo'rlashni va jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlarni ochiq muhokama qilish qiyin bo'lib, jabrlanuvchilarning ko'pchiligi jinoyatni yashirishga harakat qiladi.

Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar bilan kurashish

Jinsiy zo'rlash va jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlarni oldini olish uchun global darajada bir qator chora-tadbirlar ko'rilmogda. Jumladan:

I.Huquqiy islohotlar: Ko'plab davlatlar, jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlarni qat'iyroq jazolash, jabrlanuvchilarga huquqiy yordam ko'rsatish va shaffoflikni oshirishga qaratilgan qonunlarni qabul qilmoqdalar.

II.Ta'lim va targ'ibot: Jinsiy tarbiya va jinsiy erkinlikni himoya qilish bo'yicha ijtimoiy targ'ibot kampaniyalari o'tkazilmogda, aholining huquqiy bilimlarini oshirish va jinsiy zo'rlikning oldini olishga qaratilgan dasturlar joriy etilmogda.

III.Jabrlanuvchilarga yordam: Ko'plab mamlakatlarda jinsiy zo'rlashdan jabrlangan shaxslar uchun psixologik, huquqiy va tibbiy yordam ko'rsatuvchi markazlar faoliyat yuritmogda.

Ushbu jinoyatni oldini olish bo'yicha muammo va takliflar.

Muammo:

Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar — zo'rlash, jinsiy zo'ravonlik, tahqirlash va boshqa jinoyatlar — global miqyosda jiddiy ijtimoiy muammo bo'lib qolmoqda. O'zbekiston, Markaziy Osiyo va boshqa rivojlanayotgan mamlakatlarda bu muammo ayniqsa dolzarbdir. Profilaktika inspektorlari, huquqni muhofaza qilish organlarining vakillari sifatida, jinoyatlarning oldini olishda muhim rol o'ynaydi, ammo bir qator muammolar tufayli ularning samaradorligi cheklangan.

•Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar haqida kam ma'lumot: Jinsiy zo'rlik va jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar ko'pincha yashiriladi. Jabrlanuvchilar ko'pincha huquqni muhofaza qilish organlariga murojaat qilishdan qo'rqishadi, bu esa profilaktika inspektorlarining samarali faoliyat yuritishiga to'sqinlik qiladi. Shuningdek, jamiyatdagi ba'zi konservativ qarashlar jinsiy zo'rlik holatlarining ko'rinmas bo'lishiga olib keladi.

•Qonunchilik va tizimdagi bo'shliqlar: Ba'zi davlatlarda, jumladan, O'zbekistonda jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar bo'yicha qonunchilikni kuchaytirish zarurati mavjud. Qonunlar, birinchidan, jabrlanuvchilarning huquqlarini himoya qilishni ta'minlashda zaif; ikkinchidan, jinoyat harakatlarning oldini olishda profilaktika tizimi yaxshi tashkil etilmagan.

•Profilaktika inspektorlarining resurs va malaka jihatdan cheklanganligi: Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlarni oldini olish uchun profilaktika inspektorlarining resurslari, malakasi va bilimlari ko'pincha etarli emas. Shu bilan birga, ko'plab inspektorlar ijtimoiy, psixologik va jinsiy zo'ravonlikka qarshi kurashish bo'yicha maxsus treninglarga ega emas.

•Hamkorlikning yetishmasligi: Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar bilan samarali kurashish uchun turli ijtimoiy institutlar va tashkilotlar o'rtasida yaxshilanmagan hamkorlik mavjud. Huquqni muhofaza qilish organlari, ta'lim muassasalari, sog'liqni saqlash tizimi, ijtimoiy xizmatlar va psixologik yordam sohalarning integratsiyasi zaif.

Takliflar:

•Huquqiy targ'ibot va qonunchilikni kuchaytirish: Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar bo'yicha yuridik tizimni mustahkamlash va muvofiqlashtirish zarur. Yangi qonunlar va normativ-huquqiy hujjatlar ishlab chiqilishi, mavjud qonunchilikni takomillashtirish kerak. Jabrlanuvchilarning huquqlarini himoya qilish, ular uchun maxfiylikni ta'minlash va jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar bo'yicha javobgarlikni kuchaytirish zarur. Jinsiy zo'rlikni jinoyat sifatida qattiq jazolash, shu bilan birga, jinoyatlarni oldini olish uchun profilaktika choralari ko'rish.

•Jinsiy tarbiya va ta'lim dasturlarini kengaytirish: Ta'lim muassasalarida jinsiy tarbiya va jinsiy erkinlikni himoya qilishga oid maxsus kurslar, darslar va treninglar joriy etilishi zarur. Bu orqali yoshlar orasida jinsiy zo'rlikning zararli oqibatlari, hurmat

va inson huquqlari haqida ongli xulq-atvorni shakllantirish mumkin. Ijtimoiy va diniy institutlar, oila va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlikda jinsiy erkinlikni himoya qilishga oid targ'ibot ishlarini kuchaytirish.

•**Profilaktika inspektorlarini malakasini oshirish:** Profilaktika inspektorlari va huquqni muhofaza qilish organlari xodimlarini jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar bo'yicha treninglar, seminarlarda ishtirok etish va psixologik yordam ko'rsatish bo'yicha malaka oshirish kurslari bilan ta'minlash zarur. Inspektorlar jinsiy zo'rlik, zo'ravonlik va psixologik travma sohalarida maxsus tayyorgarlikdan o'tishlari kerak, chunki bunday jinoyatlar bilan ishlashda nozik yondashuv va ehtiyotkorlik zarur.

•**Ijtimoiy xizmatlar va psixologik yordamni kuchaytirish:** Jinsiy zo'rlikdan jabrlangan shaxslarga psixologik, ijtimoiy va huquqiy yordam ko'rsatish uchun maxsus markazlar tashkil etilishi zarur. Bu markazlar, jabrlanuvchilarni himoya qilish va ularni qo'llab-quvvatlash bilan birga, jinoyatlarning oldini olishda profilaktik rol o'ynashi kerak. Aholiga jinsiy zo'ravonlik va jinsiy erkinlikni himoya qilish bo'yicha psixologik maslahatlar va yordam dasturlarini taklif qilish muhim.

•**Hamkorlik va integratsiyani kuchaytirish:** Jamoat tashkilotlari, davlat idoralari, ta'lim muassasalari, sog'liqni saqlash tizimi, psixologlar va boshqa mutaxassislar o'rtasida faol hamkorlikni o'rnatish, ayniqsa, jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlarning oldini olishda samarali natijalarga erishish uchun zarur. Profilaktika inspektorlari tomonidan, o'zaro ma'lumot almashish, hamkorlikdagi treninglar, seminarlar va kampaniyalar o'tkazish, shuningdek, huquqni muhofaza qilish organlari bilan yaqindan ishlash muhimdir.

•**Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar statistikasi va tadqiqotlarni kuchaytirish:** Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar haqidagi statistikasi to'plash va tahlil qilishda ishonchli metodlarni ishlab chiqish, shu orqali profilaktika choralari samaradorligini baholash va kelajakda samarali oldini olish choralari ishlab chiqish. Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar bo'yicha global va mahalliy tadqiqotlar olib borish.

Xulosa

Profilaktika inspektorlarining jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlarni oldini olishdagi samaradorligi ko'plab omillarga bog'liq, jumladan, ijtimoiy va huquqiy muhit, qonunchilik tizimi, malakali mutaxassislarning mavjudligi, psixologik yordam va jamiyatdagi tarbiyaviy ishlarning samaradorligi. Shu bilan birga, jinsiy zo'rlik va jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar bilan kurashishning samarali yo'llaridan biri — bu hamkorlikdir. Jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar bilan kurashish uchun turli tashkilotlar o'rtasidagi hamkorlik alohida ahamiyatga ega. Huquqni muhofaza qilish organlari, ta'lim muassasalari, sog'liqni saqlash tashkilotlari, psixologlar va ijtimoiy xizmatlar o'rtasida birlashgan va integratsiyalashgan ishlash, jinoyatlarni oldini olishda muvaffaqiyatga erishishda muhim rol o'ynaydi. Buning uchun ta'lim tizimini

yaxshilash, jinsiy erkinlikni himoya qilishga oid huquqiy targ'ibot ishlarini kuchaytirish, hamda jamoatchilikni ongli xulq-atvorga o'rgatish zarur. Shuningdek, profilaktika inspektorlarining o'zlarini malakali tayyorlash va jinsiy zo'ravonlik bilan ishlash bo'yicha maxsus treninglardan o'tkazish kerak. Bu, ularning jinoyatlarni aniqlash va oldini olishdagi samaradorligini oshiradi. Psixologik yordam va rehabilitatsiya xizmatlarining joriy etilishi ham jabrlanuvchilarga yordam berish va jinoyatlarni oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi. Agar jamoat tashkilotlari, ta'lim, huquqni muhofaza qilish va sog'liqni saqlash tizimlari o'rtasida yaxshilangan hamkorlik va kompleks yondashuv amalga oshirilsa, jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar darajasini sezilarli darajada kamaytirish mumkin. Shu bilan birga, jamiyatda jinsiy erkinlikni himoya qilishga oid ongli, madaniy va huquqiy o'zgarishlarni amalga oshirish, jinsiy zo'ravonlikni oldini olishda muvaffaqiyatli strategiyalarni ishlab chiqishga olib keladi. Xulosa qilib aytganda, jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlar bilan samarali kurashish uchun profilaktika inspektorlarining faoliyati o'zaro hamkorlikka asoslangan, bilimli va ijtimoiy muhitni o'zgartirishga yo'naltirilgan tizimli yondashuvni talab qiladi. Bunday tizimni yaratish va rivojlantirish orqali jinsiy erkinlikka qarshi jinoyatlarni oldini olishda katta muvaffaqiyatga erishish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jinsiy Zo'rlik va Jinsiy Erkinlikka Qarshi Kurashish (BMT hisobotlari, 2018). Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Jinsiy Zo'rlikka Qarshi Kurashish va Jinsiy Erkinlikni Himoya qilish bo'yicha xalqaro standartlar va tavsiyalar.
2. Jahon Sog'liqni Saqlash Tashkiloti (WHO). (2021). "Jinsiy Zo'rlik va Zo'ravonlik: Global ma'lumotlar va tahlillar". WHO, Geneva.
3. Federal Tergov Boshqarmasi (FBI), (2019). "AQSHdagi jinoyatlar: Zo'rlik va jinsiy zo'ravonlik statistikasi". AQSH, Federal Tergov Boshqarmasi.
4. Evropa Ittifoqi, (2014). "Jinsiy Zo'rlik: Statistikalari va Tahlil". Evropa Ittifoqi va UN Women.
5. O'zbekistonda Jinsiy Zo'rlik va Jinsiy Erkinlikka Qarshi Kurashish. O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi, 2020.
6. Jinsiy Erkinlik va Huquqiy Himoya: Profilaktika va Jinoiy Tizim. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi, 2019.
7. K. I. Sultonov. "Jinsiy Erkinlikka Qarshi Jinoyatlar: Tahlil va Profilaktika Masalalari". Tashkent: O'zbekiston Davlat Yuridik Universiteti, 2018.
8. UNICEF. "Jinsiy Zo'rlikning Oldini Olish: Yechimlar va Profilaktika". UNICEF, 2021.
9. Jinsiy Zo'ravonlikni Oldini olish va Psixologik Yordam. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi, 2022.
10. Markaziy Osiyoda Jinsiy Erkinlikka Qarshi Jinoyatlar: Statistikalari va Tadqiqotlar. Markaziy Osiyo Tadqiqotlari Markazi, 2020.
11. B. S. Xo'jaeva. "Jinsiy Erkinlikka Qarshi Jinoyatlarning Ijtimoiy Psixologik Sabablari va Ularni Oldini olish Tadbirlari". Tashkent, 2020.
12. Profilaktika Inspektorlari va Jinsiy Erkinlikka Qarshi Jinoyatlarni Oldini Olishda Huquqiy Va Psixologik Yondashuv. O'zbekiston Davlat Yuridik Universiteti, 2021.